

Mikko Kylliäinen

Mitä arkistot kertovat vesilahtelaisista esi-isistämme?

1. Johdanto

Sukututkimus perustuu paljolti kirkonarkistojen rippi- ja historiakirjojen käyttöön vuorotellen: syntyneiden luettelosta nähdään esi-isän vanhemmat ja rippikirjasta näiden syntymäajat. Etenemällä näin sukupolvesta edelliseen muodostuu sukuluettelo tai esivanhempaintaulu. Useimmat sukututkijat ovat tutustuneet seurakuntien arkistoainekseen sekä henki- ja maakirjoihin varhaisempien esivanhempiensa polveutumista selvitellessään.

Viime aikoina käyty keskustelu osoittaa, että sukututkimus on kehittymässä suku-luetteloiden laatimisesta henkilöhistorian ja elämäkerran laatimisen suuntaan. Tämä edellyttää perehtymistä muihin arkistolähteisiin. Laajentamalla harrastustaan kirkonarkistoista muihin lähteisiin sukututkijaa saa huomattavasti monipuolisemman käsityksen esi-isiensä elämästä. Arkistolähteillä on sukututkijalle runsaasti kerrottavaa.

Eri arkistoista löytyvien tietojen määrä riippuu osittain esi-isän toiminnasta: helposti riitoihin joutuneista esi-isistä voi löytää runsaasti tietoja, samoin tarmokkaasti etujaan ajaneista tai viljelyksiään kehittäneistä torppareista ja talollisista. Näin arkistoaineksen perusteella voidaan myös saada aavistus esi-isän luonteesta. Esiäideistä tietoja arkistoissa on vähemmän, mutta vaikka otsikko kysyykin, mitä arkistot kertovat esi-isistämme, vanhoina aikoina on ollut tilanteita, jolloin emännän on pitänyt ottaa tilan asiat hoitaakseen. Tällöin myös esiäitien toiminta on tullut kirjatuksi asiakirjoihin.

Monissa seurakunnissa kirkonarkiston vanhin aines ei ole säilynyt. Näihin seurakuntiin kuuluu myös Vesilahti, jonka kirkonarkiston vanhimmat osat tuhoutuivat papin tulipalossa 1800-luvulla. Joissakin tapauksissa muiden lähteiden käyttö voi auttaa sukututkijan kirkonarkistoissa olevan aukon ohi. Tarkoituksena on kuitenkin pääasiassa esitellä Vesilahtea koskevia 1700- ja 1800-lukujen lähteitä, jotka kertovat esivanhempien elämästä laajemmin kuin sukututkijalla tutut rippikirjat ja historiakirjat tai henkikirjat ja maakirjat. Arkistonmuodostajien historiaa on myös tunnettava jonkin verran, sillä esimerkiksi lääninrajojen ja tuomiokuntajakojen muutokset vaikuttavat arkistoaineksen nykyiseen säilytyspaikkaan.

Suurin osa esiteltävistä esimerkeistä koskee Vesilahden Suonolan kylässä sijainneen Kukkolan perintötalon isäntää Matti Yrjönpoikaa (1747-1823) ja hänen poikaansa Joose Matinpoikaa (1789-1858). Tarkoituksena on kuvata, kuinka esi-isien toiminta on voinut jättää jälkensä useisiin rinnakkaisiin arkistolähteisiin.

2. Vesilahtelaiset Tottijärven kirkonkirjoissa

Vesilahti ei ole sukututkijan kannalta helpoimpia paikkakuntia, sillä kirkonarkistojen avulla esi-isien ketjua voi seurata suunnilleen 1750-luvun puoliväliin saakka. Kirkonarkistoa on tuhoutunut pappilan tulipalossa 1800-luvulla niin, että historiakirjat alkavat vuodesta 1755. Vanhin säilynyt rippikirja on ollut käytössä vuosina 1688-1694; se säilyi palolta, koska sitä säilytettiin tuolloin kirkonvartijan mökissä.¹ Rippikirjasarjoissa on kuitenkin 80 vuoden aukko: seuraavaa säilynyttä rippikirjaa alettiin täyttää 1774. Myös historiakirjoissa on aukkoja: kuolleiden luettelot alkavat vuodesta 1838 ja syntyneiden sekä vihittyjen luettelot puuttuvat vuosilta 1809-1836.

Vesilahdella ennen vuotta 1755 syntyneiden lasten tarkan syntymäajan selvittäminen on vaikeaa. Osa heistä on kuitenkin kastettu Tottijärvellä, sillä Tottijärven kappeliseurakuntaa perustettaessa 1689 siihen luettiin Vesilahden puolelta myös Palhon, Vakkalan ja Anian kylät.² Vuosina 1731-1750 Tottijärven syntyneiden luetteloon merkittiinkin 56 lasta, jotka olivat syntyneet Vesilahden kylissä. Kaikkiaan vuosina 1731-1750 Tottijärven syntyneiden luetteloon merkittiin kastetuksi 350 lasta.³ Lapset kastettiin kirkossa tai kotona, jolloin Tottijärven pappi saattoi matkustaa Vesilahden puolelle. Palhossa 21.2.1731 syntyneen Matti Heikinpojan vanhemmat Heikki Yrjönpöika Knaapi ja Valpuri Yrjöntyttö saivat Tottijärven papin vieraakseen ristiäisiin, jotka pidettiin kaksi päivää Matin syntymän jälkeen.

Pääosa, lähes joka kuudes Tottijärven syntyneiden luetteloon merkityistä vesilahtelaisista lapsista oli kotoisin Palhosta, Vakkalasta tai Aniasta. Joitakin lapsia muistakin Vesilahden länsiosan kylistä merkittiin Tottijärven syntyneiden luetteloon: Suonolassa 1731-1750 syntyneitä lapsia luettelossa on kolme; myös yksi Hiirenojalla syntynyt lapsi kastettiin Tottijärvellä vuonna 1735.

Tottijärven rippikirjoihin palholaisia, vakkalalaisia ja anialaisia ei merkitty, joten rippikirjojen tiedot lukutaidosta, ehtoolisella käynnistä sekä Tottijärvellä kastettujen lasten vanhemmista ovat tuhoutuneet Vesilahden rippikirjojen mukana 1800-luvulla. Tottijärvelle on sitä vastoin haudattu joitakin vesilahtelaisia: vuosina 1731-1750 neljä vesilahtelaisista sai leposijan Tottijärveltä. Esimerkiksi 30-vuotiaana kuollut Suonolan Setälän isäntä Tuomas Paavalinpoika haudattiin Tottijärven kirkkoon vuonna 1737.⁴

3. Kirkonkuulutukset kertovat

Kirkonkuulutuksia on luonnehdittu ensimmäiseksi joukkotiedotusvälineeksi, jonka sanomalehdistö syrjäytti vasta 1800-luvun lopulla. Suurin osa kansasta oli tavoitettavissa, koska kirkossa käytiin säännöllisesti. Siksi kirkonkuulutusten avulla asioistaan tiedottivat seurakunnan lisäksi myös maalliset viranomaiset ja yksityiset ihmiset.

¹ Mikko Kylliäinen & Ritva Puro (toim.), *Aiwan kova tapaus – Kirkonvartija Tuomas Tallgrén ja hänen aikakirjansa vuosilta 1795-1837*. Jyväskylä 1996, s. 6-7.

² Kirsti Arajärvi, *Vesilahden historia* (2. p.). Hämeenlinna 1985, s. 568-571.

³ Tottijärven seurakunnan kirkonarkisto, syntyneiden luettelot 1692-1768. Mikrofilmi TK 722.

⁴ Tottijärven seurakunnan kirkonarkisto, kuolleiden luettelot 1696-1768. Mikrofilmi TK 722.

Maallisten kuulutusten lukeminen kirkossa lopetettiin vuonna 1925. Sukututkijan kannalta yksityisten ihmisten kuulutukset ovat kiinnostavimpia, sillä ne kertovat esisiemmemme elämästä.⁵

Kuulutusten julistaminen aloitettiin kirkollisista ilmoituksista, kuten naimisiin aikovien kihlaparien esteettömyyttä selvittävistä kuulutuksista.⁶ Hämeenlinnan maakunta-arkistossa säilytettävässä Vesilahden kirkonarkistossa kuulutukset on järjestetty kahteen ryhmään: avioliittoon kuulutukset löytyvät arkistoluettelon kohdasta ”saapuneet kuulutusilmoitukset”. Kaikki muut kuulutukset ovat luettelon kohdassa ”saapuneet kuulutukset ja ilmoitukset”. Niitä on Vesilahden kirkonarkistossa vuodesta 1752, joskaan 1700-luvun kuulutuksia ei ole kaikilta vuosilta säilynyt.⁷

Monet yksityisten henkilöiden kuulutukset tiedottivat kuolleen jälkeen järjestettävästä perunkirjoituksesta tai irtaimiston huutokaupasta. Joose Matinpöika Kukkolan tytär Maija Joosentytär oli Suonolassa Ahdin talon emäntänä. Hän kuoli suurina nälkävuosina, 14.2.1868. Perunkirjoituksen pitäjän Adolf Tannin kuulutus luettiin Vesilahden kirkossa 29.3.1868⁸:

Kulutus

Huomenna Maanantaina se 30 päivä tässä Kussa piiretään Kalunkirioitus ja avisoni Suonolan Kukkolassa siellä Eres menneen Entisen ahdin Emännän Maiia josen tyttären jälkeen jääneen omaisuuden ylitte joka tämän kautta tieroksi annetaan.

Adolf Tanni

Ahdin isäntäkin oli kuollut edellisenä vuonna, joten orvoiksi jääneiden alaikäisten lasten hoito oli järjestettävä jollakin tavalla. Maija Joosentyttären veli Joose Joosenpoika Kukkola pyysi kuulutuksellaan seurakuntaa keskustelemaan lasten hoidon järjestämisestä⁹:

Pitäjänmiehet pyyttään tänä päivänä jumalanpalveluksen jälkeen seisattamaan Kirkoon ja keskustelemaan 1° millä tavalla Suonolan Ahdin jälkeen jääneet lapset parhain olisi hoitettava. Wesilahdessa 30. P. Helmekuuta 1868.

2° mitä Ruotivaivainen Matts Nybergin kanssa olisi tehtävä.

Joose Joosenpoika Kukkola

Kaikki kuulutukset eivät onneksi sentään kuvastele entisajan elämän surullista puolta, vaan melko arkisiakin aiheita koskevia kuulutuksia luettiin. Yleinen kuulutuksen aihe oli karanneet hevoset. Jopa Varsinais-Suomesta saakka isännät saattoivat lähettää Vesilahteen hevosiaan koskevia kuulutuksia.

⁵ Aki Alanko, Julkiset tiedotukset ilmoitetaan saarnan jälkeen. Heikki Roiko-Jokela & Timo Pitkänen (toim.), Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina. Jyväskylä 1996, s. 88-90.

⁶ Timo Pitkänen, Joka asianomaiselle tätä kautta ilmoitetaan. Heikki Roiko-Jokela & Timo Pitkänen (toim.), Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina. Jyväskylä 1996, s. 127-128.

⁷ Vesilahden kirkonarkiston arkistoluettelo. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

⁸ Vesilahden seurakunnan kirkonarkisto, saapuneet kuulutukset ja ilmoitukset 1868-1870, II Ef:19. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

⁹ Vesilahden seurakunnan kirkonarkisto, saapuneet kuulutukset ja ilmoitukset 1868-1870, II Ef:19. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

Silloin tällöin joku etsi kuulutuksen avulla kadonneita tavaroitaan, kuten kirkkomatkalla hukkunutta raidallista kaulaliinaa, joka oli hapsuilla koristeltu.

Vuonna 1816 vesilahden seurakunta sai nähdä harvinaisen juhlan, kun kirkkoherra Carl Constantin Hildén jakoi Turusta lähetetyt Suomen Talousseuran myöntämät palkinnot saajilleen.¹⁰ Suonolan kylän isännät Matti Yrjönpoika Kukkola ja Juha Yrjönpoika Setälä saivat palkinnon ansioistaan maanviljelyksestä ja pitäjänräättäli Saxman todennäköisesti pitkäaikaisesta palveluksesta:

Tulewana Sunnuntaina jälken päätetyn Jumalan Palweluxen ulosjaetan juhllisesti Seurakunnan läsnä ollesa ne kunnia Palkinnot jotka Kejsarillinen Suomen Huonen hallituksen Seura Turusa minun kehoituxeni päälle on tänne lähettänyt minulle että antaa Asianomaisille, nimittäin Talon Isännälle Mathias Jöränän pojalle Kuckolalle ja Johannexelle Jöränän pojalle Setälälle, molemat Suonolan kyläsä; Nijnkuin myös wanhalle Pitäjän skratarille Johan Saxmannille. Ja tygösanotan tämän Kautta mainituille: Kuckolalle, Setälälle ja Saxmannille että he tulewat kirkon tulewana Sunnuntaina, ja jo ennen Jumalan palwelusta minun puheilleni.

C C Hildén

4. Tuomiokuntien arkistot

4.1 Tuomiokuntien arkistojen sisältö

Ennen 1800-luvun loppua tuomiokuntien käräjät olivat tilaisuus, jossa kansan ja valtion väliset suhteet selviteltiin verotuksesta ja erilaisista hakemuksista rikoksiin asti. Myös yksityisten ihmisten väliset asiat käsiteltiin käräjillä. Tuomiokuntien arkistoinneksessa on runsaasti sukututkijaa kiinnostavia tietoja varsinais-asiain pöytäkirjoissa, ilmoitusasiain pöytäkirjoissa, perukirjoissa ja katselmuspöytäkirjoissa.

Varsinaisiasiain pöytäkirjat sisältävät erilaiset riita-asiat, rikosasiat, pitäjänkäsityöläisten anomukset ja monet muut asiat. Ilmoitusasiain pöytäkirjoihin sisältyvät perintötilojen omistajanvaihdoksiin liittyvät lainhuudot, holhousasiat ja kiinnitykset. 1800-luvun alussa Vesilahden talvi- ja syyskäräjillä käsiteltiin tyypillisesti 150-300 varsinaisasiaa ja noin 50 ilmoitusasiaa. Suurin osa ilmoitusasioista on lainhuutoja; holhousasioita on käsitelty yleensä vain muutamia.

Lainhuutoja on 1700-luvun tuomiokirjoissa vähän, sillä suurin osa Vesilahden tiloista oli tuolloin kruunun- tai akatemiataloja. 1800-luvulla lainhuudot lisääntyvät. Akatemiatalat maksoivat veronsa Turun Akatemialle. Niiden isäntien vaihdoksista ja muistakin asioista on tietoa Turun Akatemian konsistorin pöytäkirjoissa, joita Helsingin Yliopisto on julkaissut painettuina.

Katselmuksia liittyivät usein johonkin talollisen tekemään hakemukseen. Kruununtilalla toimitettiin katselmus esimerkiksi silloin, kun kruununtilan isäntä halusi lunastaa tilan perintötilaksi. Katselmuksessa todettiin, oliko isäntä hoitanut tilaa kunnolla. Pöytäkirjaan merkittiin kaikki tilan omistukset ja rakennukset sekä arvioitiin niiden kunto. Talolliset saattoivat pyytää katselmuksen toimitettavaksi myös pellonraivauksen edistytessä. Katselmuksia on Vesilahdesta säilynyt melko vähän, mutta niitä on löydettävissä jonkin verran sen arkistonmuodostajan arkistosta, jolle hakemus on ai-

¹⁰ Vesilahden seurakunnan kirkonarkisto, saapuneet kuulutukset ja ilmoitukset 1811-1817, II Ef:5. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

kanaan tehty. Tuomiokunnan arkistossa olevat katselmukset liittyvät virkatiloihin, kuten pappiloihin ja erilaisten valtion virkamiesten virkatiloihin.

Perukirjoitus piti toimittaa periaatteessa jokaisen vainajan jälkeen. Perukirjoitusta ei kuitenkaan välttämättä tehty, jos vainaja oli nuori tai vähävarainen. Vainajan koko omaisuus lueteltiin perukirjassa käteisistä rahavaroista ja veloista vaatteisiin ja työkaluihin saakka. Myös kaikki kotieläimet merkittiin perukirjaan, usein jopa nimeltä mainiten. Perukirja laadittiin tarkasti: perukirjassa 1860-luvulla saattaa lukea, että vainajan omaisuuteen kuului mm. ”1 loorallinen kaikenlaista kräämää”, jonka arvo oli 10 penniä.¹¹

Perukirjoja on Vesilahdesta säilynyt 1700-luvulta saakka, mutta runsaammin 1830-luvulta. Vanhimmat perukirjat on kirjoitettu ruotsiksi; suomenkielisiä perukirjoja on 1860-luvulta asti. Ruotsinkieliset perukirjat ovat yleensä Vesilahden säätyläisten kirjoittamia. Suomeksi perukirjoja kirjoittivat myös kirjoitustaitoiset käsityöläiset ja talolliset. Suomenkielisistä perukirjoista nähdäänkin muun muassa kansan kutsuaniminä käyttämät versiot ruotsinkielisissä kirkonkirjoissa näkyvistä nimistä.¹²

Kukkolan isäntä Matti Yrjönpoika kuoli 29.10.1823. Hänen perukirjoituksensa pidettiin 2.1.1824. Kirkkoherra Hildénin vuonna 1816 Matti Yrjönpojalle ojentama Suomen Talousseuran palkinto, hopeinen ruokalusikka, oli vielä tallella. Se mainittiin perukirjassa, mutta sen arvoa ei merkitty ylös, sillä perikunta jätti sen talon uuden isännän Joose Matinpajan haltuun ikään kuin taloon kuuluvana omaisuutena¹³:

1 Matsked, gifven af Kejsler: Finska Hushl. Sällskapet i Åbo år 1816 åt afl: Matts Jöransson, hvilken nu af Samtelige arfvingarne lemnades åt åboen å hemmanet Sonen Joseph, hvars värde nu icke upföres.

4.2 Ylä-Satakunnan ylisen tuomiokunnan historiaa

Vesilahti kuului vanhastaan Ylä-Satakunnan tuomiokuntaan.¹⁴ 1600-luvun lopussa samaan tuomiokuntaan kuuluivat mm. Orivesi, Keuruu ja Ähtäri. Tuomiokuntajakoon seuraavan vuosisadan lopulla ja 1800-luvulla vaikutti lääninjako, joka uudistettiin 1775 ja 1870. Vesilahti on kuulunut vanhastaan Turun ja Porin lääniin. Vuonna 1775 Hämeen läänin sekä Turun ja Porin läänin raja siirrettiin kulkemaan Pyhäjärven selkiä pitkin, jolloin Anian kylä jäi Hämeen läänin puolelle.

Ylä-Satakunnan tuomiokunta jaettiin kahteen osaan vuonna 1785. Vesilahti kuului tällöin Ylä-Satakunnan yliseen tuomiokuntaan, joka vuonna 1811 jaettiin kahtia lääninjaon mukaan. Turun ja Porin läänin puoleisen osan tuomiokunta, johon pääosa Vesilahdesta kuului, jatkoi vanhalla nimellään. Hämeen läänin puoleinen osa vanhasta Ylä-Satakunnan tuomiokunnasta sai nimekseen Satakunnan tuomiokunta. Hämeen läänin puolella sijaitseva Anian kylä siirtyi nyt Satakunnan tuomiokuntaan.

¹¹ Anna Erkintytär Ala-Penttilän perukirja (13.5.1867). Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, perukirjat 1868, Ec:12. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

¹² Mikko Kylliäinen, Suonolan Jooset ja Juhat. Sukutieto 1997:2, s. 21.

¹³ Matti Yrjönpoika Kukkolan perukirja (2.1.1824). Ylä-Satakunnan ylinen tuomiokunta, perukirjat 1821-1830, Ec:2. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

Tuomiokuntajako uudistettiin jälleen 1870-luvun alussa. Vuonna 1870 koko Vesilahti siirrettiin kuuluvaksi Hämeen lääniin. Kaksi vuotta myöhemmin Anian kylä liitettiin Ylä-Satakunnan yliseen tuomiokuntaan, joka kuitenkin siirtyi historiaan jo vuonna 1875. Tällöin perustettiin Pirkkalan tuomiokunta, johon Vesilahtikin kuului.

4.3 Tuomiokunnan arkistojen sijainti arkistolaitoksessa

Varsinais- ja ilmoitusasioista syntyi käräjien istunnoissa aikanaan kaksi tuomiokirjasarjaa, renovoidut pöytäkirjat ja konseptipöytäkirjat. Renovoidut pöytäkirjat kirjoitettiin puhtaaksi istunnon jälkeen ja lähetettiin hovioikeuteen tarkastettaviksi. Konseptipöytäkirjat kirjoitettiin istuntojen aikana.

Ylä-Satakunnan ja Ylä-Satakunnan yllisen tuomiokunnan renovoituja pöytäkirjoja säilytetään nykyisin Kansallisarkistossa. Vesilahtea koskevia varsinaisasiain pöytäkirjoja on säilynyt vuodesta 1623 ja ilmoitusasiain pöytäkirjoja vuodesta 1705. Renovoidut pöytäkirjat on mikrofilmattu 1800-luvun alkupuolelle saakka.

Konseptipöytäkirjoja säilytetään maakunta-arkistoissa. Koska lääninjako on entisakoina ollut erilainen kuin nykyinen arkistopiirijako, Vesilahden konseptipöytäkirjoja ei ole voitu sijoittaa yhteen paikkaan. Vesilahden kärjäkunnan konseptipöytäkirjoja on aikanaan sidottu yhteen nykyiseen Turun maakunta-arkistopiiriin kuuluvien pitäjien kärjäkuntien kanssa. Siksi osa Vesilahden konseptipöytäkirjoista ja osa perukirjoistakin on Turun maakunta-arkistossa ja osa Hämeenlinnan maakunta-arkistossa¹⁵:

Turun maakunta-arkistossa

- varsinaisasiain pöytäkirjat vuoteen 1832
- ilmoitusasiain pöytäkirjat vuoteen 1813
- perukirjat vuoteen 1810 ja 1831-1833
- katselmukset vuoteen 1833

Hämeenlinnan maakunta-arkistossa

- varsinaisasiain pöytäkirjat vuodesta 1833
- ilmoitusasiain pöytäkirjat vuodesta 1814
- perukirjat 1811-1830 ja vuodesta 1834
- katselmukset vuodesta 1834

Turun maakunta-arkistossa Ylä-Satakunnan yllisen tuomiokunnan tuomiokirjat löytyvät Ikaalisten tuomiokunnan arkistoluettelosta. Hämeenlinnassa on Ylä-Satakunnan 1811 muodostetun tuomiokunnan lisäksi myös Pirkkalan tuomiokunnan arkistoa vuodesta 1875.

Turun maakunta-arkistossa säilytetään vanhempaa arkistoinesta ja Hämeenlinnan maakunta-arkistossa nuorempaa. Vuotta 1800 vanhemmista konseptituomiokirjoista monet ovat huonokuntoisuu- tensa vuoksi käyttökielossa, joten Ruotsin vallan aikaisia asiakirjoja tutkittaessa on turvauduttava Kansallisarkiston renovoitujen tuomiokirjojen mikrofilmeihin.

¹⁴ Suomen kärjäkunnat 1722-1939. Luettelo Kansallisarkistossa.

¹⁵ Ylä-Satakunnan yllinen tuomiokunta ja sen arkisto. Arkistoluettelo Hämeenlinnan maakunta-arkistossa.

5. Åbo Akademin käsikirjoituskokoelmat

Åbo Akademin kirjaston käsikirjoituskokoelmissa säilytetään Suomen Talousseuran arkistoa. Talousseuran arkisto sivuaa Vesilahtea, sillä Talousseura piti yllä Vesilahdessakin 1800-luvun alussa toiminutta Ahlmanin koulua, jonka oppilaista arkistossa on tietoja. Talousseuran tehtäviin kuului Suomen maanviljelyksen edistäminen. Yksi keino oli maanviljelyksessä menestyneiden talollisten palkitseminen.

Lars Zilliacus on julkaissut Åbo Akademin kirjaston julkaisusarjassa luettelot palkittuja talonpoikia koskevista asiakirjoista, joten tutkijan ei tarvitse etsiä niitä seuran arkistoyksiköistä ja arkistoluetteloista. Zilliacuksen laatimat luettelot ovat myös Tampereen yliopiston kirjaston kokoelmissa. Asiakirjoihin sisältyvät esimerkiksi palkintoa esittäneen henkilön kirje seuralle, pöytäkirjat viljelyksillä tai raivatuilla aloilla tehdyistä katselmuksista ja pitäjänkokousten pöytäkirjoja. Luettelot on järjestetty pitäjittäin 1990-luvun läänituudistusta edeltäneen läänijaon mukaisesti. Palkittuja vesilahtelaisia talonpoikia koskevat tiedot ovat siten Hämeen läänin luettelossa, vaikka palkitsemisajankohtana 1800-luvun alkupuolella Vesilahti kuului Turun ja Porin läänien alueeseen. Turun palkitsi vesilahtelaisia talonpoikia useammin kuin naapuripitäjien talonpoikia keskimäärin. Vuosina 1800-1839 Vesilahteen jaettiin kahdeksan palkintoa seuraaville talonpojille¹⁶:

- 1800 rusthollari Samuel Heikinpoika Rautiala
- 1815 talollinen Juha Matinpöytäkirja Taura Narvan kylästä
- 1816 talollinen Matti Yrjönpoika Kukkola Suonolan kylästä
- 1816 talollinen Juha Yrjönpoika Setälä Suonolan kylästä
- 1818 torppari Petter Matinpöytäkirja Ameer Toivolon kylästä
- 1818 torppari Erkki Mikonpoika Huonolan kylästä
- 1819 torppari Juha Jaakonpoika Kivijärvi
- 1839 talollisen pojat Joose ja Emanuel Kukkola Suonolan kylästä

Talousseuran arkistoon sisältyvistä asiakirjoista ilmenee, että Matti Yrjönpoika Kukkolan pyynnöstä hänen raivaamallaan aloilla pidettiin katselmus 3.10.1815. Näin hänen työnsä tulokset tulivat myös viranomaisten tietoon. Kirkkoherra Hildén kirjoitti Talousseuralle Turkuun ja ehdotti Kukkolan isännän palkitsemista. Liitteenä hän lähetti katselmuspöytäkirjan, joka on säilynyt Talousseuran arkistossa. Matti Kukkola oli raivannut tai raivauttanut 1 kapanalan perunamaan, 17 kapanalan ruispellon, 25 kapanalan pellon suohon, 21 kapanalan pellon hyvin kiviseen maahan, 500 tangon humalatarhan ja 5 kapanalan kaalimaan. Lisäksi oli kaivettu kaksi laskuojaa, joiden pituus oli yhteensä 96 sylvä. Kiviä oli mailla ilmeisesti niin paljon, että niistä oli voitu rakentaa 12 sylvä pitkä kivisilta.

Matti Yrjönpojan työtä jatkoivat hänen poikansa Joose ja Emanuel, jotka palkittiin vuonna 1839. Heidän raivauksensa olivat laajempia kuin Matti Kukkolan, mutta muis-

¹⁶ Lars Zilliacus, Finska Hushållningssällskapetets arkiv och skrifter som källa för forskningen 19: Uppgifter om ifrån Tavastehus län hos Sällskapet t.o.m. år 1850 gjorda framställningar om belöning för lantmannaförtjänster. Åbo 1989, s. 81.

ta lähteistä ei toistaiseksi ole löytynyt heidän palkitsemisestaan vastaavia tietoja kuin Matti Kukkolan palkitsemisesta vuonna 1816.

6. Maanmittauslaitoksen asiakirjat

Vesilahden maanmittausasiakirjoja säilytetään Hämeen maanmittaustoimistossa Hämeenlinnassa. Maanmittausasiakirjoista sukututkijaa kiinnostavat erityisesti isojakoon liittyvät asiakirjat, joita ovat mm.

- isojakokartat,
- kotipeltojen jaon asiakirjat,
- peltojen ja niittyjen jyvitys- ja nautintaselitykset ja
- ulkopeltojen ja metsien jaon asiakirjat.

Vesilahdessa isojako jatkui 1770-luvulta 1840-luvulle. Isojakoasiakirjojen avulla voidaan tutkia mm. nimistön kehitystä sekä pellonraivauksen kehitystä. Esimerkiksi Suonolan kylästä on olemassa kartat vuosilta 1783 ja 1831. Niissä näkyvät myös Kukkolan isäntien raivaustöiden tulokset.

Vesilahden isojakokartat on konservoitu, joten alkuperäisiä karttoja on mahdollista käyttää mikrokorttien lisäksi. Isojakoasiakirjoja ei ole vielä konservoitu, vaan ensisijaisesti on käytettävä mikrokortteja. Mikrokorttien epäselviä kohtia on kuitenkin mahdollista tarkistaa alkuperäisistä asiakirjoista.

7. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa säilytetään Frans Kärjen 1940- ja 1950-luvuilla keräämää kokoelmaa, johon sisältyy myös kertomuksia Vesilahdesta. Karkussa 1952 muistiin pantu tarina kertoo, kuinka Kukkolan talon poika sai emännän. Sen on kertonut vuonna 1869 syntynyt taata Aukusti Törmä Lielahden kylästä¹⁷:

V. 1808 sodasta kerrotaan, että kun ryssät tulivat Vesilahdelta Tyrvääseen Stormin kylään, niin eräästä talosta lähti koko väki pakoon, mutta unhoittivat pikku tyttären kehoitonsa. Lapsi itki.

– Liikuta, laakuta maatuskaa, sanoivat ryssät.

Mutta lapsi pelkäsi. Silloin myöhään tuli Vesilahden Suonolan kylän miehiä Porin reisukseltaan yöksi samaan taloon. Ei tehty mitään pahaa kenellekään. Lapsi mielistyi Kukkolan poikaan. Ja sittemmin siitä tuli Suonolan Kukkolan taloon emäntä.

– Minä liikutin, laakutin pientä maatuskaa ja rakastuin häneen ja omakseni sain, lausui sitten Kukkolan isäntä.

Vaikka Törmän taatan kertomus vaikuttaa jokseenkin epäuskottavalta, sillä on kuitenkin yhtymäkohtia todellisuuteen. Vesilahtelaisille tärkein kaupunki oli Turku, mut-

¹⁷ Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto, Frans Kärjen kokoelmat, 5943.

ta Vesilahden isäntien tiedetään asioineen myös Porissa.¹⁸ Helmikuun lopulla 1808 alkaneessa Suomen sodassa venäläiset saapuivat Vesilahden kirkonkylään kirkonvartija Tuomas Tallgrénin merkintöjen mukaan maaliskuun 12. päivänä.¹⁹ Tyrvään syntyneiden luetteloon merkittiin 2.9.1807 Jaakko Jaakonpoika Stormin ja hänen vaimonsa Valpuri Juhantytären 30.8.1807 syntynyt tyttölapsi, joka sai kasteessa nimen Anna-Liisa. Kertomuksen tapahtuma-aikana kevättalvella 1808 hän oli noin seitsemän tai kahdeksan kuukauden ikäinen. Joose Matinpoika Kukkola oli Anna-Liisaa lähes 18 vuotta vanhempi, mutta 1825 Anna-Liisa muutti kotoaan Tyrvään Stormilta Vesilahdelle Suonolan kylään Joose Kukkolan emännäksi.²⁰

Törmän taata oli syntynyt 1869, mutta Joose Kukkola oli kuollut vuonna 1858. Hänen appensa Jaakko Jaakonpoika Stormi saavutti korkean iän ja kuoli seuraavana vuonna 92-vuotiaana. Aukusti Törmän nuoruusvuosina heidät varmaankin vielä muistettiin. Lisäksi tarinan toinen päähenkilö eli edelleen Kukkolassa: Anna-Liisa eli isänsä tavoin vanhaksi ja kuoli 81-vuotiaana vuonna 1892. Ei ole mahdotonta, että Aukusti olisi nuorena miehenä kuollut kertomuksen Anna-Liisalta itseltään; tämäkään ei silti varmistaisi sitä, että Anna-Liisasta todella tuli Kukkolan emäntä Frans Kärjen muistiin panemalla tavalla.

¹⁸ Arajärvi 1985, s. 369-371.

¹⁹ Kylliäinen & Puro 1996, s. 70.

²⁰ Mikko Kylliäinen, Aino Ahlforsin esivanhempaintaulut. Seppo Myllyniemi et al. (toim.), Esivanhempaintauluja nro 1. Hämeenlinna 1995, s. 94; Vesilahden seurakunnan kirkonarkisto, rippikirja 1824-1832. Mikrofilmi TK 180.